

RECENZIO

Richter Pál

FUNDAMENTUM ÉS TERMŐ TALAJ. KODÁLY FORRÁSKATALÓGUSÁNAK MÁSODIK, KÉTNYELVŰ KIADÁSA

Bereczky János–Domokos Mária–Olsvai Imre–Paksa Katalin–Szalay Olga: Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai. Sources of Music and Text for Kodály's Kompositions Based on Folk Music. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2019 (CD-melléklettel)

A Bereczky János, Domokos Mária, Olsvai Imre, Paksa Katalin és Szalay Olga által összeállított *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai* kötet első kiadása majd négy évtizeddel ezelőtt, a Kodály-centenárium idején készült, és a Zeneműkiadó Vállalatnál 1984-ben jelent meg ugyanezzel a címmel, de akkor csak magyarul. A második kiadást a 2017-ben kormányzati támogatással meghirdetett Kodály Emlékév tette lehetővé. A cél a Bartók-forráskatalógus mintájára, a mai kor igényeinek mind külsejében, mind tartalmában megfelelő, eredeti hangzó népzenei felvételekkel illusztrált, angol nyelven is hozzáférhető kiadvány létrehozása volt. Kétségtelen, hogy kevés olyan szereplőjét tudjuk említeni az európai, a nyugati világ zenetörténetének, aki hosszú távra érvényesen jelölte ki közössége zenei művelődésének útját a gyakorlati útmutatókkal együtt. Jószerevel lehet, hogy csak Kodályt, aki számára a zene semmi mással nem pótolható lelki táplálék volt,¹ egyúttal a társadalom alkotóenergiáinak forrása, amellyel a társadalomnak a lehető legszélesebb körben, a létezés szerves részeként mindennap élnie kell. Kodály vallotta, hogy a zenei műveltség mint a társadalmi etika része már önmagában segíti a társadalmi jó megerősödését, felszínre kerülését erkölcsi, esztétikai és művészi értelemben egyaránt. Mindez nemcsak zenepedagógiai, művészetre nevelési feladatban, hanem komplex társadalmi programban öltött testet, amelynek megvalósulása egyaránt vezérelte a zenész-zeneszerző, a kutató és a pedagógus Kodály munkásságát attól függetlenül, hogy leginkább zenepedagógiai koncepciója, a művészetre, zenére nevelés került a zenei és társadalmi köztudatban a megérdemelt helyére, és vált nemzetközi szinten széles körben ismertté. A 2017-re meghirdetett emlékév célul tűzte ki, hogy a komponista, a zenekutatói életmű legalább akkora figyelmet kapjon, mint a pedagógu-

1 Kodály Zoltán: „Mire való a zenei önképzőkör?” In: uő: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszéldek, nyilatkozatok*, I. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1982, 156.

si, és Kodály életműve teljességében, a zeneszerző zseni, a tudós és a tanár egységében jelenjen meg a nemzetközi és hazai zenei közbeszédben egyaránt. E törekvés jegyében vehetjük most már kézbe a kétnyelvű, gyönyörű kiállítású kötetet, amely minden bizonnyal jól fog hasznosulni a zenetudomány, különösen a Kodály-kutatás globális terében.

Kodály forráskatalógusának összeállítói – közülük sajnálatosan Olsvai Imre már nem vehetett részt a második, javított és bővített kiadás munkálataiban – összeszokott munkacsoportként újból áttekintették a teljes anyagot, egyeztették a kiadási elveket, figyelembe véve az első kiadás tapasztalatait, tördelési, tipográfiai-estétikai hiányosságait, megállapodtak a szükséges módosításokban, és kiválogatták a CD-mellékletre kerülő hangzó felvételeket. A zömükben fonográffelvételekből csak egy válogatás közlésére volt mód, miután a több mint 100 éves viaszhengerek hangminőségében, a felvételek technikai színvonalában komoly eltérések mutatkoztak, valamint a felvételek jogi helyzete sem tette lehetővé a teljes körű közreadást. A szerkesztők, a katalógus összeállítóinak munkáját az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzene- és Néptáncutató Osztályának fiatal kollégái is segítették. A hangfelvételek forráshelyzetét, adatait Lipták Dániel tekintette át, a fonográffelvételeket Bolya Mátyás és Buzás Attila restaurálta, a teljes kötethez új kottagrafika készült, amely Meszéna Beáta munkáját dicséri. A kötet megragadó külső megjelenése Demeter Gittának köszönhető, aki a grafikai tervezést és a kifejezetten bonyolultnak számító anyag (kották, jegyzetek, kétnyelvű szövegrészek) tördelését végezte. A művek és a forrásukul szolgáló népzenei adatok közötti tájékozódást gazdag zenei mutatók és alfabetikus bibliográfiai, műfaji jegyzékek segítik. (Az első kiadásban még csak ez utóbbi volt, a magyar népzenei kiadványok megszokott zenei és szövegmutatói akkor még hiányoztak.) A CD-mellékletben való eligazodást a felvételekre vonatkozó külön tartalomjegyzék biztosítja, illetve az egyes tételeknél hangzó felvétel meglétét kis ikon (a számítógépekről jól ismert hangszóró képe) jelzi. A könyv használatát nagyban megkönnyíti a magyar és angol szövegek külön színekkel való szedése (a magyaroké feketével, az angoloké barnásvörössel), amely harmonizál a borító grafikájának színvilágával. Ugyancsak a könnyebb használatot, a jobb áttekinthetőséget célozza, hogy a népdalszövegek angol fordítását a kötetben külön, a mutatókat követően egy tömbben találjuk. A mostani kiadásból kimaradt Szalay Olga *Kodály népzenei gyűjtésének mutatói* című összeállítása, amely 1984-ben külön betétfüzetként jelent meg a Kodály népdalgűjtéseinek lelőhelyeit bemutató térképmelléklettel. Időközben ez a mutató bekerült Szalay Olga Kodály népzeneutatói munkásságáról szóló, 2004-ben megjelent monográfiájába, így újraközlése indokolatlanná vált.²

Természetszerűleg az eltelt majd négy évtizednek köszönhetően az egyes tételekhez tartozó irodalmi hivatkozások is bővültek, gyarapodtak, a bevezetés szövegében is találunk kisebb változtatásokat, illetve betoldásokat, de talán a katalógus szempontjából a legfontosabb, hogy két további adattal 919-ről 921-re módosult a

2 Szalay Olga: *Kodály, a népzeneutató és tudományos műhelye*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.

közreadott tételek száma. A zeneszerzői életművet tekintve összességében igen tekintélyes számú esetben szolgált tehát Kodály kompozíciójának alapjául népdal, mind a dallamok, mind a szövegek tekintetében.

Újra és újra megfogalmazódik a kérdés a jelenség magyarázatára vonatkozóan: mi vonzotta Kodályt és Bartókot is ilyen erővel a népzenehez? A kérdés megválaszolásához most el kell tekintenünk kutatói mivoltunktól, és a kutatásból fakadó természetes kíváncsiságtól, érdeklődéstől – csak a zenészt faggathatjuk. Ha átnézünk Kodály és Bartók e témában tett sok-sok megnyilatkozását, akkor mindkettőjüknél a népzene, a népdalok művészi igényességére, értékére találunk utalásokat:

A szó legszorosabb értelmében vett parasztdallamokat ezzel szemben klasszikus, pregnáns egyszerűség jellemzi, a felépítésnek olyan objektivitása, mely sohasem fárasztó. Érzésem szerint minden ilyen dallam a legmagasabbrendű művészi tökéletesség megtestesítője.³

A népdal azonban befejezett zenemű. Nem lehet tovább vékonyítani, kinyújtani vagy meghosszabbítani.

A népdal nem nyersanyag. Hanem már kialakult, kristályos állapotban élő művek, nem ritkán remekművek sorozata. Legare pietre.

Legyünk tisztában: ezek [a népdalok] kész remekművek, úgy, ahogy vannak!⁴

Másként kifejezve Bartók és Kodály azt az egyetemességet fedezték fel a népzeneben, amely csak a magasrendű művészetek sajátja, és a katarzist hordozza magában, a forrást, amely újabb és újabb művészi alkotásra sarkallta őket.

Forgassuk tehát Kodály forráskatalógusának második, bővített és javított, magyar és angol nyelvű kiadását ennek megfelelően: alázattal és csodálattal, hiszen ahogyan maga Kodály fogalmazott 1925-ben:

AKI BELEÉLI MAGÁT ebbe a zenébe [értsd magyar népzene], az jóval könnyebben érti meg az újabb magyar zenét. [...] Ezek a dalok adják új zenénk fundamentumát, termő talaját. Mert az új magyar zeneszerzőket bármely európai komponista-iskolánál inkább ezek a dalok inspirálják közvetlenül.⁵

3 Bartók Béla: „A népzene és jelentősége az újkori zeneszerzésben”. In: *Bartók Béla írásai*, 1. Budapest, 1989, 149.

4 Kodály Zoltán: „Utam a zenéhez. Öt beszélgetés Lutz Besch-sel”. In: uő: *Visszatekintés. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok*, III. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó 1989, 552.; uő: *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Szerk. Vargyas Lajos. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1993 (Kodály Zoltán hátrahagyott írásai, II.), 65., 67.

5 Kodály Zoltán: „Magyar zene”. In: uő: *Visszatekintés*, I., 25.